

**Gamtinių dujų tranzito per Lietuvos Respublikos
teritoriją ataskaita už 2019 m.**

Valstybinė energetikos reguliavimo taryba
Verkių g. 25C-1,
LT-08223 Vilnius
Tel. +370 5 213 5166
Faks. +370 5 213 5270
El. p. info@vert.lt
www.vert.lt

2020 m. birželis

SANTRAUKA

Lietuvos Respublikos gamtinių dujų sistema sujungta su Klaipėdos suskystintų gamtinių dujų terminalu, Baltarusijos Respublikos, Latvijos Respublikos bei Rusijos Federacijos dujų sistemomis. Gamtinių dujų perdavimas kertant išorines Europos Sąjungos sienas (toliau – tranzitas) per Lietuvos teritoriją vykdomas tik į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį. Gamtinių dujų tranzito paslaugai 2019 m. buvo taikomas valstybinis reguliavimas. Tarptautinės jungtys su Rusija, Baltarusija ir Latvija reguliuojamos sutartimis. Svarbu pažymėti, kad 2008 m. buvo pasiektas susitarimas dėl investicijų į tranzito pajėgumų padidinimą bei tranzitui reikiamų perdavimo sistemos pajėgumų – 109 200 MWh per parą. 2018 m. vasario mėn., siekiant užtikrinti patikimą gamtinių dujų perdavimą, buvo atnaujintos Šakių dujų apskaitos stoties (toliau – DAS) automatizuotos valdymo sistemos ir padidintas Šakių dujų skirstymo stoties pralaidumas iki 114 200 MWh per parą.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 715/2009 dėl teisės naudotis gamtinių dujų perdavimo tinklais sąlygų, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1775/2005 (toliau – Reglamentas), preambulės 19 punkte ir 13 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog nustatant tarifus (kainas) perdavimo sistemos naudotojams turi būti taikomas įleidimo ir išleidimo taškų (angl. entry-exit) kainodaros modelio principas. Valstybės reguliuojamos gamtinių dujų perdavimo veiklos pajamų ir kainų nustatymo metodikoje, patvirtintoje Valstybinės energetikos reguliavimo tarybos (toliau – Taryba) 2018 m. spalio 5 d. nutarimu Nr. O3-314 „Dėl Valstybės reguliuojamos gamtinių dujų perdavimo veiklos pajamų ir kainų nustatymo metodikos patvirtinimo“ (toliau – Metodika), įtvirtintas gamtinių dujų perdavimo sistemos įleidimo–išleidimo taškų kainodaros modelis, integruojantis tranzito paslaugą. Tranzito paslaugos sąnaudos yra atskirtos nuo gamtinių dujų perdavimo paslaugos sąnaudų, o gamtinių dujų tranzitui valstybinis reguliavimas yra taikomas nuo 2015 metų.

Taryba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo (toliau – GDĮ) 7 straipsnio 2 dalies 18 punktu, stebi gamtinių dujų tranzito per Lietuvos Respublikos teritoriją srautus ir teikia metinę ataskaitą Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Ataskaita parengta pagal AB „Amber Grid“ pateiktą informaciją. Vadovaujantis GDĮ 18 straipsnio 1 dalimi, gamtinės dujos transportuojamos tranzitu asmenų tarpusavio susitarimu pagal sutartis ir atsižvelgiant į esamų perdavimo sistemų pajėgumą bei prioritetinių šalių sistemos naudotojų poreikių tenkinimą.

Vadovaujantis GDĮ 18 straipsnio 3 dalimi, dujų tiekimo sutrikimo atveju tranzitu gabenamų dujų kiekis ribojamas proporcingai šalies vartotojams ribojamam dujų kiekiui. Nutraukus dujų tiekimą, iš karto nutraukiamas jų gabenimas tranzitu. Visiško dujų tiekimo nutraukimo atveju vamzdyne esančios dujų atsargos naudojamos tik pažeidžiamų vartotojų poreikiams. 2019 m. dujų tiekimo sutrikimo nebuvo, todėl poreikio riboti tranzitu gabenamų dujų kiekį taip pat nebuvo.

2014 m. gruodžio 3 d. pradėjus eksploatuoti SGD terminalą Klaipėdoje, į šalį galima tiekti gamtines dujas iš alternatyvių šaltinių, todėl dujų tiekimo rizika smarkiai sumažėja. 2019 m. 65 proc. į Lietuvą importuotų dujų buvo patiekta per SGD terminalą. Remiantis Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos duomenimis, įvertinant perdavimo sistemos pajėgumą užtikrinti dujų tiekimą vartotojams tiekimo sutrikimo atveju ir atliekant 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento dėl dujų tiekimo saugumo užtikrinimo priemonių Nr. 994/2010 (toliau – Reglamentas dėl tiekimo saugumo) nustatytus N-1 kriterijaus skaičiavimus, nustatyta, kad šis dujų tiekimo patikimumo rodiklis siekia 117 proc. ir yra pakankamas pagal Reglamento dėl tiekimo saugumo reikalavimus.

1. Gamtinių dujų tranzito per Lietuvos Respublikos teritoriją komercinis srautas

Lietuvos gamtinių dujų perdavimo sistema sujungta su Klaipėdos suskystintų gamtinių dujų terminalu, Baltarusijos, Latvijos ir Rusijos dujų sistemomis (1 pav.). Tarptautinės jungtys su Rusija, Baltarusija ir Latvija reguliuojamos sutartimis. Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje esantys pajėgumai užtikrina visus tranzito į Rusijos (Kaliningrado sritį) ir Latvijos kryptimi Lietuvos vartotojams reikalingus pajėgumus. Gamtinių dujų tranzitas per Lietuvos Respublikos teritoriją vykdomas tik į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį, t. y. kertant išorines Europos Sąjungos sienas.

1 pav. AB „Amber Grid“ gamtinių dujų perdavimo sistema



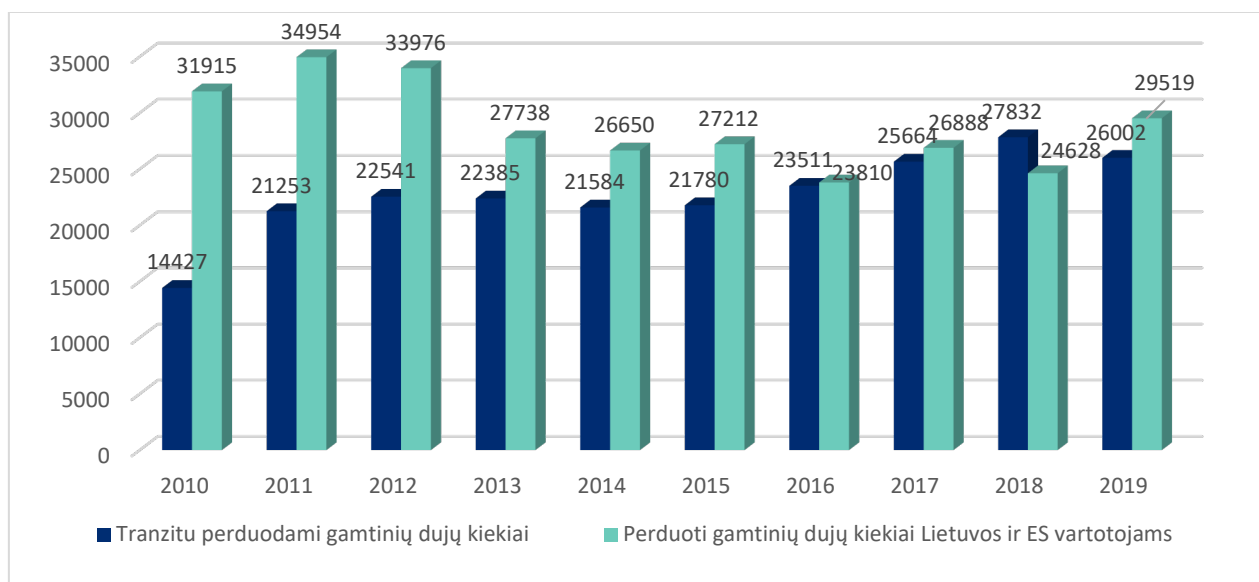
Šaltinis – AB „Amber Grid“.

2015 m. gruodžio 23 d. buvo sudaryta Gamtinių dujų tiekimo į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį per Lietuvos teritoriją sutartis Nr. 9 ГЛИ-2015 tarp OAO „Gazprom“ ir

AB „Amber Grid“. Sutartyje numatyta, kad tranzito paslaugos suteikimo sąlygos galios iki 2025 m. pabaigos.

Tranzitu į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį 2019 m. transportuota 26.002 GWh gamtinių dujų. Palyginti su 2018 m., tranzito apimtys sumažėjo 6,58 proc., su 2017 m. išaugo 1,32 proc. Gamtinių dujų tranzito kiekiai ir perdavimo sistema transportuoti vidaus vartojimo kiekiai 2010–2019 m. pateikiami 2 pav.

2 pav. Tranzitu perduodami gamtinių dujų kiekiai, Lietuvos ir ES vartotojams perduodami gamtinių dujų kiekiai 2010–2019 m., GWh



*- skaičiavimuose naudojamas šilumingumas = 10.4 kWh/m³.

Šaltinis – AB „Lietuvos dujos“ 2010–2012 m., AB „Amber Grid“ 2013–2019 m.

Iš viso AB „Amber Grid“ perdavimo sistema 2019 m. transportuota 55.521 GWh gamtinių dujų (2018 m. – 52.460 GWh), iš jų tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją – 26.002 GWh, arba 46,83 proc. nuo bendro perdavimo sistema transportuoto gamtinių dujų kiekio (2018 m. – 27.832 GWh, arba 53,1 proc.).

Pagal GDĮ 18 straipsnio 3 dalį, dujų tiekimo sutrikimo atveju tranzitu gabenamų dujų kiekis ribojamas proporcingai šalies vartotojams ribojamam dujų kiekiui. Nutraukus dujų tiekimą, iš karto nutraukiamas jų gabenimas tranzitu. Visiško dujų tiekimo nutraukimo atveju vamzdyne esančios dujų atsargos naudojamos tik pažeidžiamų vartotojų poreikiams.

2. Tranzitui vykdyti reikalingų perdavimo sistemos pajėgumų panaudojimas

AB „Amber Grid“, vadovaudamasi Reglamento I priedo, 2017 m. kovo 16 d. Europos Komisijos reglamento (EB) Nr. 2017/460, kuriuo nustatomas suderintos gamtinių dujų perdavimo tarifų struktūros tinklo kodeksas, Gamtinių dujų perdavimo sistemos įleidimo-išleidimo taškų kainodaros modelio metodinių gairių, patvirtintų 2014 m. rugpjūčio 7 d. Valstybinės kainų ir

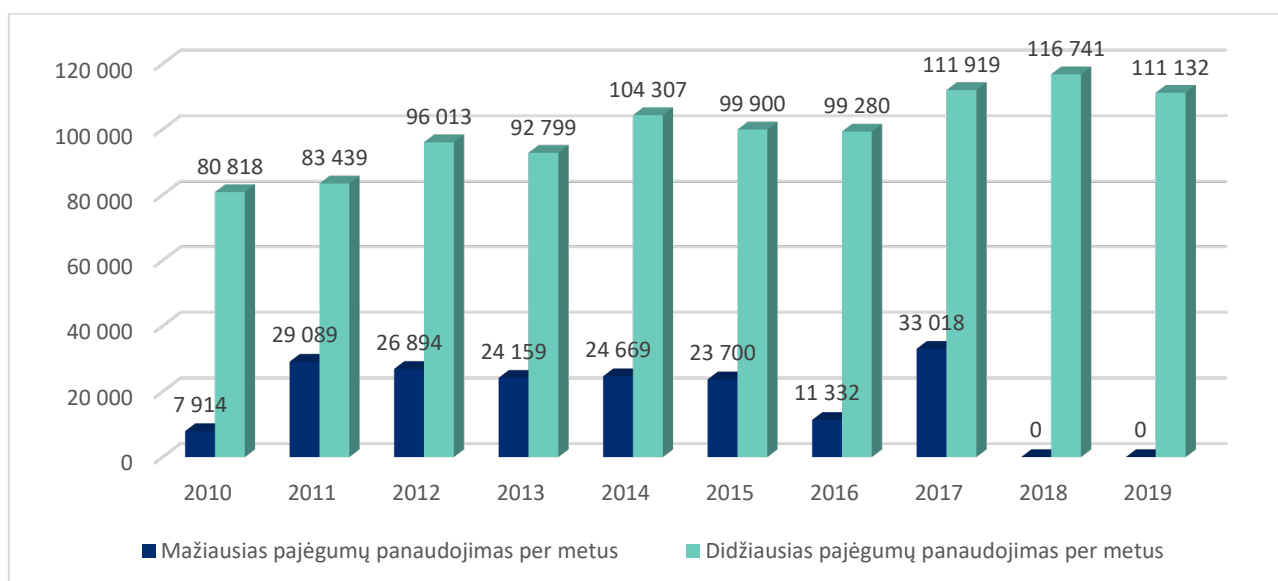
energetikos kontrolės komisijos nutarimu Nr. O3-765 „Dėl gamtinių dujų perdavimo sistemos įleidimo-išleidimo taškų kainodaros modelio metodinių gairių“, 3.2 bei 3.3 papunkčiais, skelbia dujų įleidimo ir išleidimo taškus perdavimo sistemoje bei šiuose taškuose esančius techninius abipusių srautų pajėgumus, bendrus sutartinius ir turimus nuolatinius bei pertraukiamuosius pajėgumus abiem kryptimis. Gamtinių dujų tranzitui per Lietuvos Respublikos teritoriją svarbiausi yra 2 taškai: **Kotlovkos dujų apskaitos stotis** (gamtinių dujų įleidimo taškas) bei **Šakių dujų apskaitos stotis** (gamtinių dujų išleidimo taškas).

Kotlovkos dujų apskaitos stotis įkurta Lietuvos ir Baltarusijos valstybių pasienyje. Didžioji dalis į Lietuvą importuojamų gamtinių dujų patenka per šią dujų apskaitos stotį, įskaitant transportuojamas gamtines dujas tranzitu į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį. Maksimalūs techniniai pajėgumai Lietuvos ir Baltarusijos perdavimo sistemų sujungimo taške ties Kotlovkos dujų apskaitos stotimi – 325 433 MWh per parą.

Šakių dujų apskaitos stotis įrengta 1994 m. tranzitui komerciniais pagrindais per Lietuvos Respublikos teritoriją vykdyti. Iki 2009 m. pradžios Šakių dujų apskaitos stotis veikė pagal realiu laiku matomą tranzito poreikį, OAO „Gazprom“ nepateikdavo konkrečių prašymų dėl pajėgumų užsakymo tranzitui vykdyti. Tačiau 2008 m. buvo pasiektas susitarimas dėl investicijų į tranzito pajėgumų padidinimą bei tranzitui reikiamų perdavimo sistemos pajėgumų – 109 200 MWh per parą. Maksimalus pajėgumų panaudojimas 2019 m. siekė 111.132 MWh per parą, t. y. 1,77 proc. didesnis, palyginus su tranzitui rezervuotu perdavimo sistemos pajėgumu. Didesnį pajėgumų išnaudojimą nulėmė augantis gamtinių dujų vartojimas Kaliningrado srityje. Aukštesnio slėgio bei didesnio kaloringumo gamtinių dujų srautas sudarė sąlygas faktiškai suteikti didesnius pajėgumus nei numatyti techniniai pajėgumai. Minimalus pajėgumų panaudojimas tranzitui 2019 m. buvo 0 MWh per parą. Tranzito kiekio svyravimus įtakojo tranzitinio dujotiekio remonto darbai bei Rusijos Federacijos Kaliningrado srities gamtinių dujų poreikis.

Didžiausias ir mažiausias pajėgumų panaudojimas 2010–2019 m. vykdant tranzitą per Lietuvos teritoriją pateikiamas 3 pav.

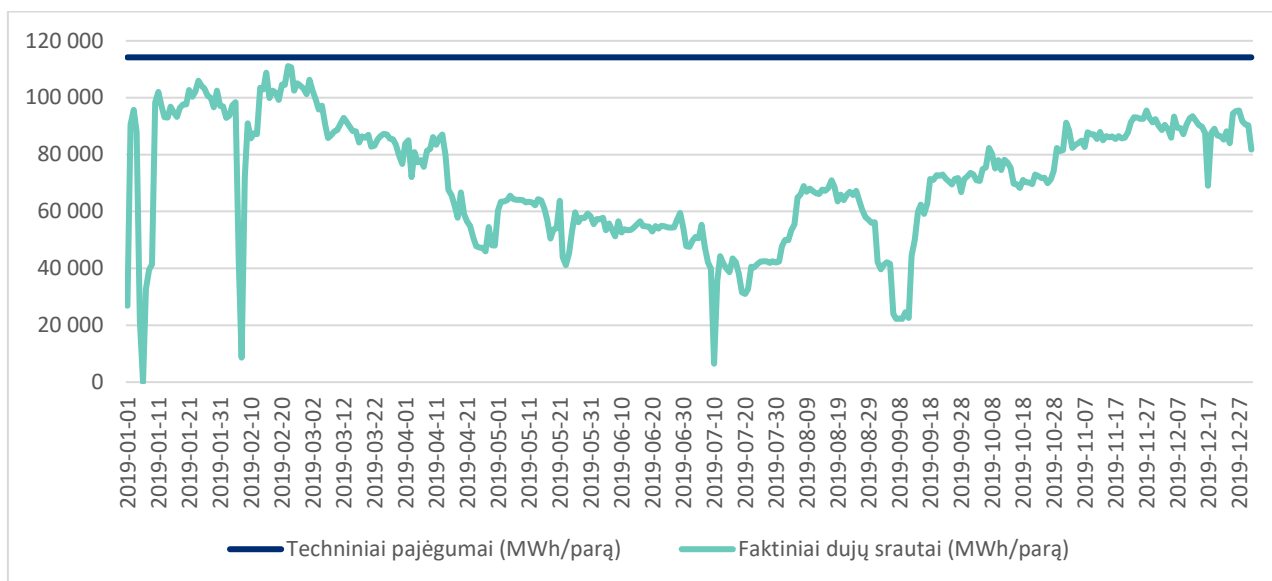
3 pav. Didžiausias ir mažiausias pajėgumų panaudojimas Šakių DAS 2010–2019 m., MWh/parą



Šaltinis – AB „Lietuvos dujos“ 2010–2012 m.; AB „Amber Grid“ 2013–2019 m.

4 pav. pateikiamas tranzito pajėgumų faktinis panaudojimas 2019 m. MWh per parą, palyginti su maksimaliais techniniais tranzito pajėgumais.

4 pav. Tranzito pajėgumų panaudojimas 2019 m., MWh/parą

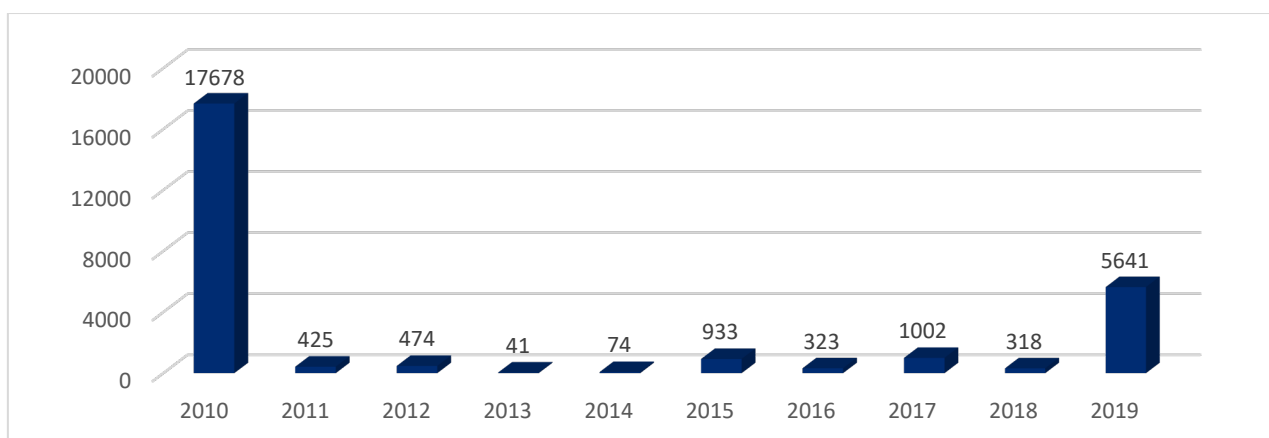


Šaltinis – AB „Amber Grid“.

3. Tranzitui priskirtos investicijos į gamtinių dujų perdavimo sistemą

AB „Amber Grid“ 2019 m. vykdė investicijas pagal anksčiau su Taryba suderintus investicijų projektus. 2019 m. AB „Amber Grid“ tranzitui priskiriama investicijų vertė sudarė 5.641,42 tūkst. Eur. Pagrindinė investicijų dalį, beveik 66,8 proc. visų 2019 m. tranzito paslaugai tekusių investicijų, sudarė magistralinio dujotiekio Vilnius–Panevėžys–Ryga atskirų atkarpų rekonstrukcija – 3.774,98 tūkst. Eur. Lietuvos gamtinių dujų perdavimo sistemos operatoriaus atliktos investicijos, kurios buvo priskirtos tranzito paslaugai 2010–2019 m., pateikiamos 5 pav.

5 pav. AB „Lietuvos dujos“ 2010–2012 m.; AB „Amber Grid“ 2013–2019 m. atliktos investicijos, priskiriamos tranzitui, tūkst. Eur



Šaltinis – AB „Lietuvos dujos“ 2010–2012 m., AB „Amber Grid“ 2013–2019 m.

4. Tranzito paslaugos sąnaudų atskyrimas nuo perdavimo paslaugos sąnaudų

Vadovaujantis Gamtinių dujų įmonių apskaitos atskyrimo ir sąnaudų paskirstymo reikalavimų aprašo, patvirtinto Tarybos 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. O3E-464 „Dėl Gamtinių dujų įmonių apskaitos atskyrimo ir sąnaudų paskirstymo reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas), 9 punktu gamtinių dujų įmonė, vykdydama apskaitos atskyrimą, ataskaitinio laikotarpio pajamas, sąnaudas, turtą ir išipareigojimus privalo paskirstyti pagal verslo vienetus. Remiantis Aprašo 9.1.2 papunkčiu, gamtinių dujų perdavimas iš trečiosios šalies į trečiąją šalį magistraliniu dujotiekiu gamtinių dujų įmonės apskaitoje išskiriamas kaip atskira gamtinių dujų perdavimo veiklos verslo vieneto paslauga. Atsižvelgiant į tai, **tranzito paslaugos sąnaudos yra atskirtos nuo gamtinių dujų perdavimo paslaugos sąnaudų.**

Tranzito paslaugos sąnaudos atskiriamos nuo gamtinių dujų perdavimo paslaugos sąnaudų, vertinant gamtinių dujų perdavimo sistemai priskirtinus turto vienetus, kurie būtų visiškai ar iš dalies naudojami tranzito paslaugai gamtinių dujų transportavimui tranzitu. Atskyrimas atliekamas:

1. 100 proc., jeigu turto vienetai išimtinai naudojami tranzito paslaugai;
2. Bendrai naudojami turto vienetai atskiriami priklausomai nuo objekto paskirties pagal:
 - 2.1. perdavimui ar tranzitui transportuoto didžiausio dujų kiekio per parą konkrečioje dujotiekių atkarpoje, naudojamoje perdavimo ir tranzito paslaugų teikimui, santykį su perduoto ir tranzitu transportuoto didžiausio dujų kiekio per parą toje konkrečioje dujotiekių atkarpoje suma;
 - 2.2. pagal perdavimui ar tranzitui transportuoto didžiausio dujų kiekio per parą santykį su perduoto ir tranzitu transportuoto didžiausio dujų kiekio per parą suma, įvertinus per Kiemėnų DAS išleidimo tašką transportuoto metinio dujų kiekio ir per įleidimo taškus įleisto metinio dujų kiekio santykį;
3. Įvertinus perdavimui ir tranzitui priskirtų dujotiekių ilgio santykį su bendru dujotiekių ilgiu;
4. Įvertinus investicinio projekto derinimo metu su Taryba suderintus principus, atsižvelgiant į investicijų panaudojimą tranzitui bei Lietuvos vidinėms reikmėms.

Vadovaujantis Reglamento preambulės 19 punktu, siekiant padidinti konkurenciją ir sukurti likvidžias didmenines dujų rinkas, būtina užtikrinti, kad dujas būtų galima parduoti neatsižvelgiant į jų buvimo vietą sistemoje. Vienintelis būdas šiam tikslui pasiekti – suteikti perdavimo sistemos naudotojams teisę laisvai rezervuoti dujų įleidimo ir išleidimo perdavimo pajėgumus, taip užtikrinant dujų transportavimą per zonas, o ne sutartyse numatytais maršrutais. Atsižvelgiant į tai, Valstybės reguliuojamų kainų gamtinių dujų sektoriuje nustatymo metodikoje, patvirtintoje Tarybos 2013 m. rugsėjo 13 d. nutarimo Nr. O3-367 „Dėl Valstybės reguliuojamų kainų gamtinių dujų sektoriuje nustatymo metodikos patvirtinimo“, nuo 2015 m. buvo įtvirtintas gamtinių dujų perdavimo sistemos įleidimo–išleidimo taškų kainodaros modelis, integruojantis tranzito paslaugą, kuris galioja ir Metodikoje. Pagrindinis perdavimo veiklos kainodaros principas – paslaugų kainos už pasinaudojimą perdavimo sistema nustatomos perdavimo sistemos įleidimo–išleidimo taškuose.